

saimniecības. Rekords šai ziņā bija Bauskas apriņķis. Šī jautājuma kārtošana stādāma blakus ārzemju laukstrādnieku ievēšanai.

Kas attiecas uz cenu regulēšanu pie iepirkšanas un pie pārdošanas tirdzniecībā un rūpniecībā, tad šo jautājumu kārtos jaunnodibinātās 4 sabiedrības. Kas tad īsti ir šīs jaunās organizācijas? — Centralās savienības „Turība” uzdevums būs nokārtot mūsu kooperāciju un ar to saistītās cenu regulēšanas lietas. Ar šīs organizācijas dibināšanu radīta centralā vieta pirkšanai un pārdošanai, kas veicinās arī ražošanu. Šai sabiedrībai piekritīs liela loma cenu regulēšanā. Vispirmā kārtā to jutīs uz laukiem, tad arī Rīgā. „Turības” biedri būs visi patērētāju kooperatīvi uz laukiem un pilsētās. Un ka jaundibinātam apvienotam kooperatīvam Rīgā ar 60—70 veikalēm cenu regulēšanā piekritīs liela loma, par to nevienam nevar būt šaubu. Viņa darbu sevišķi atvieglotās, ka visas preces tas tagad saņem no vienas centralās vietas. „Turība” ir privāts uzņēmums, kamēr nākošais nodibinātais uzņēmums — „Ādu un vilnas centralā savienība” — ir valdības uzņēmums. Tas dibināts vienas tirdzniecības nozares centralizēšanai, tā tad svarīgs uzdevuma sasniegšanai. Te jānokārt cenā. Lauksaimnieki nepārtraukti žēlojas, ka saņem zemas cenas par vilnu un ādām. Ja atceramies, ka lauksaimnieki gadā laiž tirgū ap 160.000 liellopu ādu un 600—700.000 sīklopu ādu, tad saprātīgi, kādas summas te lauksaimniekiem iet zudumā. Galvenais jaunās sabiedrības uzdevums te būs pacelt cenas. Minēto akciju sabiedrību attīstība novedīs pie tā, ka dažiem privātiem uzņēmējiem nāksies sašaurināt savu darba lauku. Tas nav izbēgams, bet mēs darām to, kas nepieciešams. Pirms šo jautājumu tā izšķirām, spriedām pāris gadus, bet citādu atrisinājumu nebija iespējams rast. Vislielākais privāto uzņēmēju skaits, kam pēc šiem likumiem būs jāpārkārtojas, būs ādu tirdzniecībā. Šī pārkārtošanās ies strauji uz priekšu, bet šoziem gan visa šī tirdzniecība centrāles rokās vēl nepāries. Ir veseli novadi, kur tūkstošiem ģimeņu dzīvo no šīs tirdzniecības, piemēram, Latgalē. Viņu ienākumu avotu tik strauji nelikvidēs. Bet likums tomēr ies uz priekšu un ieņems dzīvē to vietu, kāda tam pienākas. Šī centrāle bija vajadzīga jau sen, jo cenā, ko saņēma par ādām lauksaimnieks, bija nesamērīgi zemas, salīdzinot ar tām, ko ieguva tirgotājs. Šī milzīgā starpība lauksaimniekam jādabū atpakaļ.

Nākošās divas jaundibinātās akciju sabiedrības ir „Kieģeļnieks” un „Kalķis”. Tieši attiecībā uz šīm divām sabiedrībām visvairāk nācās dzirdēt domu, ka valdība cenšoties pārņemt visu privāto

Izglītības ministra Dr A. Tentēļa runa par „Draudzīgo aicinājumu”.

Izglītības ministrs Dr A. Tentēlis 27. janvārī skolu pusstundā radiofonā sacīja šādu runu:

„Šodien gribu ar jums runāt par draudzīgo aicinājuma likteni un nozīmi. Jūs visi labi atminiet 1935. gada 28. janvārī, Kārļa dienu, kad laikrakstos lasījām mūsu vadoņa Valsts un Ministru Prezidenta Dr Kārļa Ulmaņa uzsaukumu tautai ar virsrakstu „Draudzīgais aicinājums”. Šis draudzīgais aicinājums griezās pie mums visiem, it īpaši pie mūsu vecākās paaudzes, pie turīgākiem tautas piederīgiem, un atgādināja mums atcerēties tās iestādes un vietas, kas mums pašiem vai mūsu vecākiem kādreiz pakalpojušas vai mums ceļu pašķīrušas, bet pēc tam no mums gandrīz vai aizmirstas — piemēram: mūsu bērnības skolas, jaunības dienu biedrības, bibliotēkas, mūsu pagastus, kur mēs dzimuši un auguši, ja arī tagad vairs tajos nedzīvojam. Turpat arī draudzīgā aicinājuma autors parādīja ceļu, kādā kārtā vislabāk atcerēties tās, izteicot tām savu atzinību un pateicību, lai mūsu atceres augļus justu un baudītu nevien pašas iestādes, bet iespējami plašas aprindas. Par visderīgāko līdzekli draudzīgā draudzīgā aicinājuma autors ieteica grāmatas, cilvēka vissirsnīgāko un visuzticamāko palīgu. Minēja arī gleznas, mākslas darbus, muzikas instrumentus, radio aparātus u. c. Draudzīgā aicinājuma nolāks bija izlīdzināt mūsu tautā, mūsu valstī gara gaismu, kas vēl arvien gaišāk plūst pilsētās nekā laukos, kuriem arī ir sava tiesība uz gaismu. Draudzīgais aicinājums bija jauns mēģinājums ierosināt mūsu tautas materialā

rūpniecību savās rokās. Bet uz viņām visvairāk attiecināms tas, ko teicu jau sākumā. Šīs sabiedrības skaņā pirmkārt mūsu zemes bagātību izmantošanu un otrkārt būvmateriālu ražošanu un piegādes jautājuma nokārtošanu. Abas šīs sabiedrības ienesīs jaunu dzīvību mūsu zemē. Tās atdzīvinās visos mūsu zemes novados tos ceļus, kas jau ilgus gadus stāv auksti, kam nav īpašnieku vai kurū īpašniekiem nav naudas, lai viņus nodarbinātu. Abas jaunās sabiedrības drīz skaitīs par saviem ļoti daudzus kieģeļu un kalķu ceļus visā zemē. Bet man jāpasvīturo, ka nevienam ceplī neatņems tam, kas var strādāt, strādāt un grib strādāt. Sabiedrības nēms tikai tādus, kas paši nevar strādāt un savus ceļus sabiedrībām piedāvā. Te vēl jāmin šo sabiedrību trešais uzdevums: šīs akciju sabiedrības domātas kā sākums tām akciju sabiedrībām, kas privāto publiku ievilkto ražošanu nozarēs, ievilkto tajās cilvēkus no tām grupām, kam šī ražošana līdz šim bija sveša. Naudas trūkuma un citu iemeslu dēļ viņas līdz šim šajā ražošanā nebija iekšā. Mēs tagad privāto publiku aicināsim to klāt, lai tā paliek par īpašniekiem. Un valdībai, kā redzams, nav bijis nodoma šīs nozares sagrābt savās rokās. Akciju cena nolikta uz 100 Ls, un katrs tās varēs iegādāties. Akcijas gan būs tikai uz vārda, un priekšroku viņu iegūšanā dos tiem, kas līdz šim te bija atstumti un sveši. Un šīs akciju sabiedrības domātas tikai sākumam. Arī lielākās akciju sabiedrības pāries uz 100 Ls akcijām, neapstājoties pat pie valsts autonomiem uzņēmumiem. Tad visi, kas varēs šīs akcijas nopirkt, varēs šajos rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumos piedalīties. Protams, te piedalīties būs interese tikai tiem, kas nedzenas pēc milzīgas peļņas, jo uzņēmumi, kas to sola, parasti izput un nedod nekā. Šajos jaunajos un drošajos uzņēmumos katrs būs aicināts būt par akcionāru un līdzīpašnieku. Tajos mēs gribam ievilkto cilvēkus un izaudzināt tos, pieradināt pie lieliem uzņēmumiem, labiem veikalēm un pieradināt arī viņus strādāt tādus uzņēmumos, kas dod peļņu. Līdzšinējā skola te bijusi tikai negatīva. Audzināt no jauna nebus viegls uzdevums, bet mēs iesim palēnām, un cilvēku netrūks.

Mūsu uzdevums ir celt mūsu zemes iedzīvotāju turību, vairot viņu bagātību. Mēs piegriezīsimies tām iedzīvotāju un sabiedrības grupām, kas bija svešas nozarēm, kur visvairāk savu turību var vairot. Mēs, valdība, paliekam uzticīgi mūsu programai. Mēs esam pārliecināti, ka ejam pareizu ceļu, un redzam, ka savu programmu varam pildīt un to izpildīsim”. LTA.

ziņā labāk nostādīto daļu un tāpat arī visu tautu ņemt dalību plašā un svētīgā visas tautas labumam domātā pasākumā.

Jāpiemin, ka mūsu tauta nebija pieradusi pie šādiem lieliem un plašiem pasākumiem. Vislielākais un plašākais visas tautas pasākums bija Brāļu kapi, kurū celšanu uzsāka jau tai laikā, kad vēl nebija izzudusi brīvības cīņu un iegūtās brīvības sajūsma, kad vēl latvieši nebija sašķēlušies tik daudzās un tik naidīgās partijās, kā tas notika dažus gadus vēlāk. Šo lielo darbu nobeidza tikai 1936. gadā. Otrs tāds pasākums bija Brīvības piemineklis, kurū uzsāka daudz vēlāk, bet tā priekšdarbi — līdzekļu vākšana — virzījās gausi uz priekšu, tā ka radās pat šaubas par šī tautas varonības laika pieminekļa plāna realizēšanu. Tikai 1934. gada 15. maijā pašķīra tam ceļu. Brīnišķīgā kārtā nākošais gads viens pats deva daudz vairāk līdzekļu nekā visi iepriekšējie kopā, un pat ar uzviņu, tā ka pāris simts tūkstoš latu palika pāri, un tos varēja izlietot Brāļu kapu būves nobeigšanai. Brīvības pieminekļa celšana bija 1934. g. 15. maija nopelnis. Šie divi lieli pasākumi bija caur un cauri visas tautas lietas; tā arī no paša sākuma viņi bija domāti.

Draudzīgais aicinājums bija citas dabas ierosinājums un pasākums, kas, pacelts priekš 15. maija, varbūt izskanētu tukšumā, jo draudzīgais aicinājums taču izteica viena autora domu, un tai nu vajadzēja skārt visas tautas sajūtu stīgas un arī tapt par visas tautas lietu. Nav ne mazāko šaubu, ka tas tā arī ir noticis. Mūsu vadoņa lielā autoritāte,

iepriekš notikusē tautas vienība un tautas atmoda un arī svētīgais mērķis tiešām padarīja jauno pasākumu par visas tautas lietu, un tas notika tūlīt ar aicinājuma parādīšanos. Un kā milzu lavīne atmodinātā atmiņa un ierosinātā griba palīdzēt tautas gara izglītībai pārvēlās pār visu zemi. Ziedoja bagāti un mazturīgi. Nesa grāmatas pilsēnieki un laucinieki. Nesa pa vienai, nesa pa simtiem, un tā krājās grāmatu kaudzes. Visiem, īpaši tiem, kas ar zināmu rezervi saņēma draudzīgo aicinājumu, bija jāpārliecinās, ka šaubas ir bijušas nevietā, ka jaunā laimīgā pasākuma sekmes pārsniedz visdrošākās cerības.

Tagad pagājuši 2 gadi, un ja es jautātu, vai atsaucība draudzīgam aicinājumam ir apklususi, jūs man tūlīt atbildēsiet: nē! jo vēl katru dienu lasām avīzēs norēķinus un pateicību par arvien jauniem grāmatu un naudas sūtījumiem. Es labi saprotu, ka jums labprāt gribētos zināt, ko tad šais divos gados ir ievācis draudzīgais aicinājums, cik skolas tad ir baudījušas tā svētību, tāpat kā gribētos zināt, kā šis darbs ir noritējis, un vai ir izredzes arī uz turpmākiem sasniegumiem? Gan tie skaitļi, ko es jums sniegšu, ir avīzēs lasīti, kamēr par ieguvumiem, kas nākuši jūsu pašu skolas labā, jums noteikti pateiks jūsu skolotāji.

Šāds milzu pasākums prasīja arī lielu organizāciju. Katram dāvinātājam savas vēlēšanās, noteiktas skolas, kam grāmatas sūtāmas. Arī skolām bija savas vēlēšanās. Nokārtošanas darbu uzņēmās Kulturas fonda darbvedība, un dāvinājumus varēja piesūtīt vai nu tieši vēlamām skolām, vai arī ar speciāliem noteikumiem Kulturas fondam, vai nosūtīt Kulturas fondam izlietošanai pēc viņa ieskatiem. Kulturas fonds bez tam uzņēmās grāmatu iesiešanu un nosūtīšanu uz sava rēķina. Kur bija dāvinājumi ar skaidriem noteikumiem, tur Kulturas fonds grāmatas nosūtīja bez kavēšanās, kad bija pabeigta iesiešana. Tikai šis darbs vilkās ilgi, jo simtiem tūkstošiem grāmatu iesiet nav vienkārša lieta. Te strādāja daudzas grāmatasietuves, tomēr skolas saņēma savu daļu ar lielu nokavēšanos.

Tagad lūdzu jūs, miljā skolu jaunatne, labi iegaumēt, lai varētu arimārijās pastāstīt, brīnišķīgā aicinājuma vēl brīnišķīgākos sasniegumus, un visiem kopā atcerēties lielā aicinājuma autoru — mūsu vadoni un viņa lielo darbu.

Šais divos gados draudzīgais aicinājums savācis naudas līdzekļiem ar Kulturas fonda starpniecību ap 200.000 Ls. Tieši skolām starpniecībā 116.000 Ls. Kulturas fondam grāmatu iesiešanai un citām vajadzībām veltīti 120.000 Ls. Tā tad pavisam draudzīgais aicinājums ir izmantojis 430.000 Ls. Grāmatas ar Kulturas fonda starpniecību saņemtas 570.000, tieši — 29.000, tā tad kopā apaļos skaitļos 600.000 grāmatu. Gleznas, ģimetnes, akvareļi — 1.127; šeit lielā puse piesūtīta tieši skolām, un tās grezno mūsu skolu sienas lielā skaitā. Turklāt nāk vēl reljefi — 30, krūšu tēli — 59. Tas būtu skolu iekšienes izdaiļošanai. Arī skolu ārpusē izdaiļošanai dāvināti dažādi stādi, ogulāji, puķes u. t. t. Mākslai kalpo muzikas instrumenti; šeit minēšu 9 vijoles, 8 klavieres un harmonijus un turklāt arī 59 radio aparātus. Arī daudzas praktiskas un skolām ļoti noderīgas un vērtīgas lietas ir sadāvinātas, piem.: 91 skolas galds, 13 grāmatu skapji, 17 pulksteņi, rakstāmašinas, 154 medikamentu skapīši, 15 barometri, 25 mikroskopi un vēl daudzas citas labas lietas. Pat 18 bišu saimes; tāpat zemes gabali. Ir arī pārbūvētas pat veselības skolas.

Vislielākā vairumā bija minētas grāmatas — dažāda lieluma un labuma. Kulturas fonds lika sasiet plānākās grāmatas vairākas kopā vienā biežākā grāmatā, tāpēc izsūtīto grāmatu skaits ir stipri mazāks par dāvināto. Tomēr pirmajā grāmatu izsūtījumā tās ir dabūjušas visas 1. un 2. pakāpes skolas Latvijā, pilsētās un uz laukiem, caurmērā 60—70 grāmatas katrā; mazāk turīgos apgabalos, kā Ilūkstes apriņķī un Latgalē, pat ap 100 grāmatas katrā. Pavisam saņemtas ap 1700 skolas šīs draudzīgā aicinājuma grāmatas. Caurmērā uz 2 skolēniem nāk drusku vairāk kā 1 grāmata. Uz sāks arī grāmatu otrs izsūtījums. Grāmatas jau izsūtītas 8 skolu inspektoru iecirkņiem. Tā kā dāvinājumi arvien vēl bagātīgi pienāk, tad arī nav ko šaubīties, ka visas skolas saņems pa otram lāgam draudzīgā aicinājuma augļus, arī pa trešam lāgam u. t. t.

Raudzīsim vēl īsu brīdi papētīt, ko mums šie skaitļi māca. Mēs redzam, ka liela un

labā doma ir radījusi lielus un labus darbus, jo tā atrod un atradis vienmēr atbalstu visā tautā un iespēžās tautas vistālākos stūrīšos. Tā ir sēkla, kas kritusi labā zemē un ir nesusi simtkārtīgus augļus. Šie augļi atkal atgriezās visā tautā. Tā labu graudu krājums top arvien lielāks, un arī baudītāju skaits aug un plešas. Mūsu pamatskolās mācās ap 230.000 bērnu. Diemžēl, ne visi lasa skolas bibliotēku grāmatas. Lai gan vajadzētu visiem būt krietniem lasītājiem. Skolas bibliotēkas grāmatas ņem arī uz mājām, kur tās lasa nevien skolēni, bet arī brāļi un māsas un vecāki. No grāmatām taču vienmēr kaut ko mācās, iegūst zināšanas, no grāmatām smeljas pamācības, kā veidot savu dzīvi, lai tā būtu saprātīgāka, tikumīgāka, pilnīgāka, spēcīgāka. Labas grāmatas dod mums labus paraugus, kā veidot savu raksturu, kā izkopt savu garu, savas īpašības. Būris, ko pavada ar labu grāmatu klusībā un ar pārdomām, atstāj dziļu un paliekušu iespaidu uz nākamo dzīvi. Tā jūs redziet, cik daudz laba var nest šis simtiem tūkstošiem skaitāmās grāmatas, un kādus plašus tautas slāņus aptver šo grāmatu labdarība. Un pateicība par šo svētību visnotālā pieņākas draudzīgā aicinājuma autoram, šīs lielās domas nesējam tautā.

Šādam skaitam labu grāmatu, kas tautā laistas, vajaga arī daudz lasītāju, daudz labu lasītāju. Vai jūs, miljā skolu jaunatne, esiet labi lasītāji? Vai jūs nepiederiet pie tiem lasītājiem, kuri grāmatās meklē tikai interesantu notikumu, stāstu, un nevar vien sagaidīt, kā beigsies notikums, kā stāsta varonis izkļūs, izclocīsies no sareģītā stāvokļa. Man gribētos gan vairāk ticēt, ka jūs pie šādiem lasītājiem nepiederiet, ka jūs mazāk saista fabula, bet gan fabulas apstrādājums un atbilde uz jautājumu, kāpēc autors šādu fabulu ņēmis. Un bez tam jūs meklējiet stāstā valodas izteiksmi, priecāties par skaitiem un noderīgiem salīdzinājumiem un par autora moralisko spēku. Tiešām, ja jūs izlasiet daļliteratūras darbu, tad vienmēr prasiet sev: Ko autors gribējis teikt ar savu darbu? Un neliekaties mierā, kamēr neesat dabūjuši atbildi uz savu jautājumu. Tad prasiet, ko jūs paši esiet iemantojuši šo darbu lasot. Tādus pat jautājumus uzstādiet sev, kad lasiet kādu praktisku vai zinātnisku darbu. Tikai šie nāks vēl klāt kaut kas cits, proti, gādājiet, lai jūs pilnīgi saprotiet autora domu. Nepalāiziet nevienu teikumu nesaprastu, un ja paši nevariet tikt galā, prasiet vecākiem, skolotājiem, vecākiem skolas biedriem, kas vairāk zina. Šādās lietās nav jākaunās, jo visiem taču ir jāmacās. Un kur pats saviem spēkiem netiek galā, tur jāaicina arī citi palīgā. No neatlaidīgiem jautājumiem un skaidrības meklētājiem izauguši vienmēr saprātīgi goda vīri ar skaidrām galvām un veselīgu spriedumu; es gribētu vēl vairāk teikt — izauguši pat daudzi lieli vīri. Tādēļ mācāties grāmatas lasīt. Lasiet labas grāmatas. Nekeraties pie katras, kas jums priekšā gadās. Prasiet saviem skolotājiem, lai jums ietie, ko lasīt.

Un vēl viens piekudinājums: žēlojiet un taupiet labu grāmatu, arī katru bibliotēkas grāmatu un it īpaši draudzīgā aicinājuma grāmatas. Nekad neaizmirstiet, ka jūs neesiet tas pēdējais grāmatu lasītājs, bet ka pēc jums vēl daudzi gribēs to pašu grāmatu lasīt, gribēs no tās arī smelt prieku un pamācību. Un ja jūs būsiet tajā salikuši savas piezīmes, varbūt arī neīrus plankumus, — ar kādu prieku tad nākamie lasītāji ņems grāmatu savās rokās? Šie lasītāji jutīsies aizskārti, apvainoti, un tas traucēs viņus viņu lasīšanā. Bibliotēkas grāmatas jāatdod gluži tādas pat, kādas jūs esiet saņēmuši no bibliotēkas. Un draudzīgā aicinājuma grāmatas visas ir glieti iesietas, tirām lappusēm. Tādām viņām arī jāpaliek daudzas skolēnu paaudzes, ne tikai jūsu laikam vien. Jūs, jaunatne, apņemties šodien pārdomāt par draudzīgo aicinājumu un arī nekad neaizmirst uz priekšu savu pirmo skolu, arī savu otro u. t. t. skolu. Lai draudzīgais aicinājums stāv visu mūžu jūsu acu priekšā, un līdz ko jūs varēsiet kaut kā būt noderīgi, atzinīgi un pateicīgi savai skolai, tad bez vilcināšanās arī dariet to. Nākamie skolu audzēkņi gaidīs jūsu palīdzību un būs jums pateicīgi, ka jūs atkal būsiet pašķīruši un atvieglājuši viņu dzīves ceļus.

Neaizmirsīsim arī draudzīgā aicinājuma autoru — mūsu vadoni Valsts un Ministru

Prezidentu Ulmaņa kungu. Būsim
viņam no sirds pateicīgi, un ar pa-
teicību baudīsim draudzīgā aicinājuma
augļus. Un solīsimies visi kopā mācīties
un paši sevi veidot un audzināt, lai kļūtu
par krietniem Latvijas pilsoņiem, par
krietniem viņas nākamo likteņu noteicē-
jiem un mūsu tautas un valsts nākotnes
veidotājiem.“

LTA
